

DE STEEG

75 JAAR
VRJHEID

“ONZE WINKEL”

Een verhaal rond een onderduikershol in de Middachterbossen

Tieme Beuving

Ondanks het feit dat de 2^e wereldoorlog meer dan 60 jaar achter ons ligt is het opmerkelijk dat deze indringende periode uit het verleden nog springlevend is. De ervaringen van veel mensen die deze tijdbewust meegemaakt hebben, en die soms ook een belangrijke rol hadden in datgene wat zich in die tijd afspeelde, komen momenteel weer naar boven. Het lange termijn geheugen werkt klaarblijkelijk goed en veel vaker dan in het verleden worden herinneringen en belevenissen op papier gezet. Zo ook door de heer Tieme Beuving die in de 2^e wereldoorlog in Dieren woonde en werkte en een belangrijke bijdrage leverde aan het onderdak helpen of vluchten van joodse onderduikers of neergeschoten geallieerde piloten. Hiervoor is hij meermalen onderscheiden en gedecoreerd en heeft generaal D. D. Eisenhower hem een bedankbrief gestuurd in 1945.

In eerste instantie dacht de heer Beuving dat het onderduikhol waar hij over schrijft gelegen was op gronden van Natuurmonumenten in Nationaal Park Veluwezoom, maar na een zoektocht met de bosbeheerder van Medaille+erecruis Natuurmonumenten bleek al gauw dat het in de buurt van de Duivelssteen moest zijn, in het bosgebied van het Landgoed Middachten. In november 2006 werd door de terreinbeheerder H. Kleijer van Middachten een kleine excursie georganiseerd om de juiste plaats van het onderduikershol te vinden. Tot de deelnemers aan de zoektocht behoorden behoudens de heer Tieme Beuving met familie ook gravin Zu Orthenburg Bentinck, die zeer geïnteresseerd bleekte zijn in de verborgen geschiedenis van haar

Huidige plaats van het onderduikershol

landgoed. Na een korte zoektocht werd dankzij de terreinkennis van de beheerder het onderduikershol gevonden, enige honderden meters verder dan het Douglas perceel vlak bij de Duivelssteen. Met een metaaldetector werden het onderduikershol en de twee andere hollen in de buurt afgezocht. Na enig speurwerk werden er inderdaad spulletjes gevonden die duidelijk toebehoorden aan de gebruikers van de hollen, o.a. asfaltpapier, kolen en aluminium doosjes van ESBIT-spiritusblokjes die waarschijnlijk gebruikt zijn om eten mee te koken.

Restant doosje voor spiritusblokjes

Onder leiding van de heer Beuving is het gezelschap te ruggelopen naar de auto's op het bospad langs hetzelfde slingerpaadje dat in de oorlog ongewenst zicht op de hollen en de daar ondergedoken mensen wist te voorkomen. Eigenlijk onbegrijpelijk dat in een zo sterk veranderde situatie (een bos ziet er na 60 jaar groeien echt heel anders uit) het menselijk geheugen nog feilloos de weg en richting weet te vinden, alsof het nog in de oorlog van 1940-1945 is. Het historisch verhaal van de heer Beuving is hieronder in zijn woorden weergegeven.

Onze winkel

Tijdens de 2e wereldoorlog werkte ik, net als mijn latere vrouw Alie, in de textielzaak van Sallie Bachrach, genaamd "De Goedkope Winkel", in Dieren.

Deze manufacturenzaak was gelegen in Dieren-Zuid in de Kerkstraat. Tijdens de oorlogsjaren werd de zaak door onze bezetter in beslag genomen en leeggeroofd. We hebben nog moeite gedaan bij de firma Lipmann en Rosenthal om de zaak van Sallie Bachrach op onze naam te laten zetten, maar daar traptten deze rovers in het groot niet in. Alle eigendommen van onze joodse landgenoten werden hen af genomen. Alleen wat men Winkel van Bachrach te Dieren aan waardevolle zaken of geld naar het buitenland, b.v. naar Zwitserland had weten te krijgen, was voor de bezetter vrij moeilijk te bemachtigen. (Maar soms

Winkel van Bachrach te Dieren

waren de Duitsers zo brutaal!) Op een zekere dag kregen bekenden van mij, de familie Katz uit Dieren, die waardevolle schilderijen in hun zaak hadden, een rechtstreeks telefoontje van Seys Inquart met de vraag of ze er wel eens aan gedacht hadden om naar het buitenland te vertrekken, dan kon hij, Seys Inquart, mogelijk wel iets voor hen doen. Zelfs Göring belde hen soms rechtstreeks, want ook hij was een verwoed verzamelaar van schilderijen, etc.

Ook had hij interesse in de door deze familie veiliggestelde en beroemde stukken. Het kwam inderdaad tot een 'handel' met de Duitse rovers, waarna de hele familie naar het buitenland kon vertrekken. De persoon die verantwoordelijk was voor het overbrengen van de familie was Hauptdienstleiter Schmidt. Deze Schmidt is op zijn terugreis "helaas verongelukt" in Frankrijk. Uit de trein gevallen? Dus geen getuige meer die de heren rovers in moeilijkheden kon brengen zullen we maar denken.)

Om in ons onderhoud te voorzien moesten we toch iets gaan beginnen, want om voor de bezetter te gaan werken, daar dachten we niet aan. We kwamen op het idee, om in de winkel waar we gewerkt hadden, een zaak te beginnen in het stomen en verven van kleding en we zouden wel zien wat er verder op onze weg zou komen. Dat was o.a. het repareren van overalls die we opstuurden naar de K.L.M.-fabrieken in Haaksbergen. En vooral niet te vergeten, het repareren van kousen, het z.g. ladders ophalen, dat vooral door Alie mijn vrouw gedaan werd, die daar nog een speciale cursus voor had gevolgd in Amsterdam. Later bleek dit werk tevens een mooi camouflagemiddel om mensen te helpen aan bonkaarten voor onderduikers. Op maandag reparaties brengen en op zaterdag weer afhalen, met of zonder bonkaarten. We hadden een grote klant en goede medewerker aan de heer Overeem die de bakkers langs ging om ze te voorzien van gist en dan tevens de nylons die ladders hadden ophaalde. Verder werden er in onze winkel ook nog wel eens krantjes en bladen opgeslagen die clandestien werden gedrukt. Alie mijn vrouw was het er niet altijd mee eens om zoveel risico te lopen voor dat ondergrondse drukwerk. Bonkaarten

Göring als kunstrove

De onderduikers

We hadden nogal wat omhanden met het verlenen van allerlei hulp aan iedereen. Vooral toen alle joodse landgenoten uit onze gemeente zich moesten melden voor deportatie naar het concentratiekamp Vught. Met Henk Wolf uit de Middelhovenstraat te Dieren en Piet Meijer van Hotel Brinkhorst uit Ellecom namen we ons voor om voor verblijf te zorgen voor die mensen die nog geen onderduikadres hadden. Dit was de avond voor dat ze zich allemaal moesten melden voor het transport naar kamp Vught. We waren die avond ten huize van de familie Bachrach aan het Stationsplein te Dieren. Hier waren o.a. aanwezig, Coen Levie van de Spankerse weg, Levie van de Magneet (heeft samen met zijn vrouw ook nog in het onderduikhok gezeten) en Bram Levie uit de Spoorstraat.

Deze mensen hadden allemaal een adres om onder te duiken. Het enige groepje mensen dat nog geen onderdak gevonden had, was het gezin van de familie van Baren. Van Baren zelf was een joodse schoolmeester die tevens Rabbi en koosjer slager was. Het gezin bestond uit drie personen, maar op dat moment hadden zij ook nog de zorg voor een neefje dat toen bij hen logeerde en door deze plotselinge maatregel van de Duitsers ook geen kant meer op kon. Henk, Piet en mijn persoon trokken er op uit om voor deze mensen onderdak te vinden. Als een van ons iets had

toegezegd gekregen zou hij terug keren bij de familie Bachrach om verslag uit te brengen. Dat deden we dan ook en we hadden alle drie een onderduikadres gevonden. In samenspraak met de familie van Baren leek het onderkomen dat Henk had gevonden bij de familie Ort, een domineesgezin te Spankeren, ons het beste. Diezelfde avond verhuisden de van Baren's naar hun nieuwe verblijfplaats. Er was wel een moeilijkheid: de familie Ort had een dienstbode die niets wist van deze uitbreiding van het gezin. Ik nam de verantwoording op me om met haar te gaan praten en het lukte me om van deze dienstbode de volledige medewerking te krijgen. Dit ondanks het feit dat ik haar gewezen had op alle gevaren die er eventueel ook voor haar in zouden kunnen zitten. Ik had het genoeg deze personen vaak in de winkel en elders ontmoet te hebben, en naar mijn idee waren het prima mensen, waar je echt van op aan kon. Het minder prettige kwam pas de volgende dag. Een dochter van deze dominee kwam met hoog opgezette zeilen binnen vallen in onze winkel. Ik verzocht haar eerst wat zachter te spreken, want er woonden mensen achter de winkel, en de muren konden oren hebben. De dame in kwestie verweet me allerlei dingen, o.a. dat ik of wij, haar ouders in gevaar brachten en of we maar zo gauw mogelijk wilden zorgen, liefst dezelfde dag nog, voor vertrek van deze onderduikers. Ik heb haar nog wel even verteld dat haar vader en moeder de familie van Baren al lang hiervoor onderdak hadden aangeboden als het zo ver mocht komen dat ze moesten onderduiken.

42	43	44	45	46	47	48	48 ^A	47 ^A	46 ^A	45 ^A	44 ^A	
42	43	44	45	46	47	48	48 ^B	47 ^B	46 ^B	45 ^B	44 ^B	
41	205	201	256	261	268	271	276	VOEDINGSMIDDELEN (voor kinderen van 1 tot 10 jaar)				
42	207	252	257	262	267	272	277	24 EK DE PERIODE VAN 1 OCTOBER - 31 NOVEMBER				
43	208	255	258	263	268	273	278	280 ^A	285 ^A	290 ^A	295 ^A	
44	209	254	259	264	269	274	279	280 ^B	285 ^B	290 ^B	295 ^B	
45	210	253	260	265	270	275	280	48 ^A	47 ^A	46 ^A	45 ^A	44 ^A
41 ^A	42 ^A	43 ^A	44 ^A	45 ^A	46 ^A	47 ^A	48 ^A	48 ^B	47 ^B	46 ^B	45 ^B	44 ^B
41 ^B	42 ^B	43 ^B	44 ^B	45 ^B	46 ^B	47 ^B	48 ^B	48 ^A	47 ^A	46 ^A	45 ^A	44 ^A
41 ^C	42 ^C	43 ^C	44 ^C	45 ^C	46 ^C	47 ^C	48 ^C	48 ^B	47 ^B	46 ^B	45 ^B	44 ^B
197	A95	A88	A100	A101	A102	A103	A104	48 ^A	47 ^A	46 ^A	45 ^A	44 ^A
								48 ^B	47 ^B	46 ^B	45 ^B	44 ^B

Bonkaarten uit 1944

Maar er viel met deze tante niet te praten, vermoedelijk waren de preken van haar vader niet tot haar doorgedrongen. Ik heb na de bevrijding jammer genoeg geen contact met deze dame meer gehad, anders zou ik graag vernomen hebben hoe het met haar geweten was gesteld. Gelukkig konden we de familie van Baren vrij vlug onderdak bieden bij de familie J. Hesseling, dorpssmid en eigenaar van de smederij. Hoe lang ze daar hebben doorgebracht kan ik me niet precies herinneren maar de familie van Baren zat er graag en er was een hele goede onderlinge verstandhouding. Maar ook daar konden ze niet blijven want er zou een kans bestaan dat er inkwartiering kwam van Duitsers, en dat konden we dan ook niet afwachten. Maar wat te doen? Veel mensen die eerder toezegging hadden gedaan trokken zich toen terug. Goede raad was duur en veel tijd hadden we ook niet.

Onderduikervaring in Drenthe

Gelukkig had ik een mooi voorbeeld voor ogen, want een joodse vriend van me was ondergedoken in Drenthe. Hij zat ondergedoken bij zijn buurman de heer Jan Niemeyer in Emmen. Toen ik daar de eerste keer op bezoek kwam mocht ik 's nachts slapen bij de onderduikers, achter de schuine lambrisering van zijn woning. We lagen met zijn allen in houding 44, dat wil zeggen knieën opgetrokken en in elkaar gepast. Als er een van houding wilde veranderen moest het hele stel van houding veranderen. Mijn buurvrouw was ook niet een van de grootsten en wij vulden elkaar mooi aan. Haar man zat reeds in kamp Westerbork en zij had haar dochter ook bij zich in deze vrij moeilijke situatie. Ik geloof dat we met ongeveer zes personen hier overnacht hebben achter het beschot. Onze hospita, mevrouw Mart Niemeyer, had het er volgens mij het moeilijkst mee. Zij was, in mijn ogen tenminste, heel erg gespannen. In feite was het voor haar ook de hele dag oppassen dat er niemand, zoals het in Drenthe eigenlijk gewoonte was, zo zonder aan te bellen binnen kwam. Ja, dit was voor haar een heel moeilijke tijd die gelukkig ook weer niet al te lang geduurd heeft. Haar man Jan was de hele dag bij de weg, zoals wij dat noemden, met zijn melkwagen om zijn klanten te bedienen. En dan was er volgens mij ook

nog een klein kindje, een zoontje, in hun gezin. Kinderen hoe klein ze ook waren, konden soms onbewust moeilijkheden veroorzaken, wat moeder de vrouw moest trachten te voorkomen. Dit was voor deze 'hospita' een zware taak met veel innerlijke spanning. Mijn hulde voor deze mensen die zogenaamd op de achtergrond meehielpen maar eigenlijk wel in de frontlinie voor de onderduikers bezig

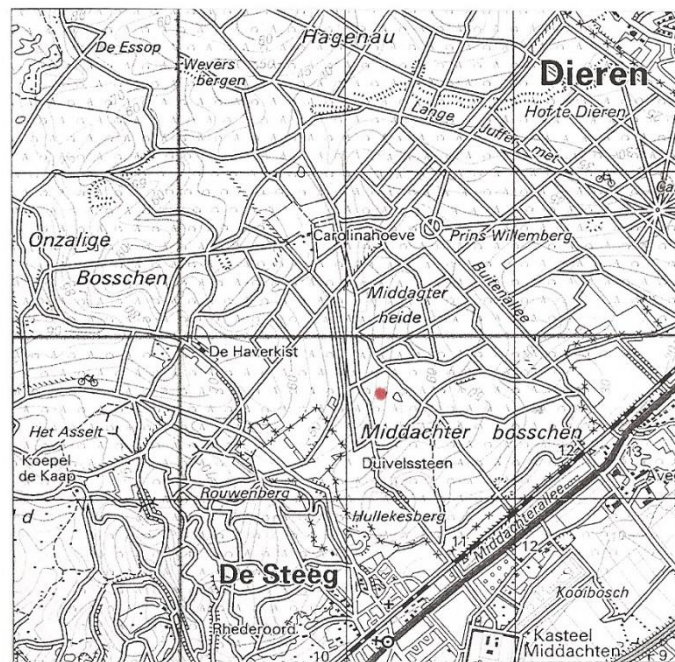

Alfred Zefat

waren. Maar ook voor haar kwam er snel gelukkig ontspanning. Jan had contact gekregen met de heer Zefat te Valthe, die een groot hoenderpark exploiteerde, maar op dat moment zonder hoenders zat. Wel waren hier reeds onderduikers aanwezig maar konden de logés van Jan en Mart er volgens Bertus Zefat gemakkelijk bij. Ja die Bertus was een aparte kerel, je kreeg er niet veel woorden uit maar hij deed wat zijn hart hem ingaf en dat was niet altijd zonder problemen. Maar Bertus wist er altijd wel wat op te vinden. Een man die zijn eigen gang ging, als een echte Drent, recht op het doel af. Toch had deze man het met zijn gezin niet gemakkelijk, zijn vrouw, was nog minder spraakzaam dan hij. Er waren drie kinderen in het gezin, twee meisjes als oudsten en een zoontje Miel Jan. De meisjes Gretha en Annie hadden een of andere spierziekte en waren daardoor gehandicapt. Ze moesten vanaf het bed gedragen worden naar hun zitplaats. Het Hoenderpark "De Hondsrug" lag aan de buitenkant van Valthe, richting Odoorn, omgeven door heidevelden en akkerbouw. Vanuit Emmen bereikten we dit per fiets door een bosrijke omgeving en veel verkeer ontmoette je hier dan ook niet, iets

waar we uiteraard helemaal geen probleem mee hadden. Liever geen aandacht trekken vonden we het prettigst. Toch moesten deze onderduikers op een gegeven moment weer een ander onderkomen hebben, want men had ontdekt dat er in een van de hokken geen kippen zaten, maar andere spullen, die volgens de bezetter ingeleverd hadden moeten worden, zoals koper, lood en andere zaken. Dit waren echter verstopte goederen van de handelaar A. From uit Emmen, die hier zelf ook ondergedoken was met zijn hele familie. Men moest op korte termijn nieuwe woonruimte hebben en vond deze in de omliggende bossen. Hier ging men graven en spitten om een onderkomen te creëren en dat ging de onderduikers zeer goed af, natuurlijk met adviezen van Bertus die de samenstelling van de grond kende als zijn broekzak en ook zorgde voor de materialen die men nodig had voor de holen, anders kan ik deze onderkomens niet noemen.

Het onderduikershol te Middachten: “Onze Winkel” Nu ik wist hoe dit bouwen in zijn werk ging stelde ik dan ook voor aan mijn vrienden Henk en Piet om zo’n zelfde onderkomen te maken voor de familie van Baren, als ze er tenminste mee in zouden stemmen. Ja deze mensen hadden ook niet veel te kiezen in deze rottige tijden. Het werk zou in hoofdzaak uitgevoerd worden door Piet en mij, omdat Henk zijn dagdienst had te vervullen bij de Edy-fabrieken. Nadat we het plan goed hadden doorgesproken moesten we nog een geschikte plaats zien te vinden. Dit bleek op een terrein te zijn wat toebehoorde aan Graaf Bentinck, eigenaar van Kasteel Middachten. De plek die ons het beste leek lag vlak bij de “Duvel Steen” en halfweg tussen De Steeg en de Carolinahoeve. Het was een jonge aanplant van douglas-sparren die, zoals toen gebruikelijk, vrij dicht op

Plaats onderduikershol op kaart

elkaar stonden, zodoende zou men er niet gemakkelijk een weg door kiezen. Ook stonden er geen bossen of bramen in de buurt om mensen te trekken als de bessen rijp waren, zodat we hoopten ook daar geen last van te hebben. Het pad door de sparren maakten we door het afhakken van afgestorven sparren, die we aanpunten *Duivelssteen* in het *Middachter Bos* en dan weer achter ons in de grond staken. Door deze manier werd het ook geen pad dat recht op het doel afging, maar meer slingerend. Verder gingen we als volgt te werk. We liepen met de spullen die we dachten nodig te hebben, vòòr spertijd vanaf hotel Brinkhorst de weg over, in de richting van “Onze Winkel” (zo noemden we het

toekomstige onderduikershol, in die tijd wist je niet wie er mee luisterde en zo kon het net zo goed gaan over de echte winkel in Dieren. Alleen ingewijden wisten dat je het had over het hol in het bos). Later kwamen we erachter dat de afstand tussen Ellecom en het onderduikhof (meer dan 2 km.) wel erg groot was als je er bijvoorbeeld een melkbus met water helemaal naar toe moest sjouwen. Als eerste begonnen we met het afbakenen van de grootte van het hol dat we wilden maken. Hiervoor werden de sparren die in dit vak stonden zorgvuldig gerooid, want deze moesten later weer op het hol gezet worden. Nadat dit was gebeurd, begonnen we met het echte graafwerk. Dit deden we meestal afwisselend, omdat we ook nog moesten proberen wat nachtrust te krijgen, want de volgende dag moesten we weer onze dagelijkse dingen doen. De 3e nacht stuitte we op een zeer harde grondlaag waar bijna geen doorkomen aan was. Piet ging, nadat we wat hadden gedronken en een plakkoek hadden genomen, op een gegeven moment een tukkie doen. Het slapen ging nog wel, maar je hield er wel verschrikkelijk stijve spieren aan

ONDERGRONDS VERBLIJF MET BEPLANTING
LANDGOED MIDDACHTEN
"DE STEEG" S.B.

over, wat natuurlijk minder prettig was als je nog verder moest graven. Ook de aanwezigheid van de massa's vliegen die natuurlijk op ons zweet af kwamen was erg vervelend. Die harde laag waar wij op terecht waren gekomen, was een oude grindlaag vanuit de ijstijd, maar dit wist ik pas vele jaren later. Gelukkig maar dat we geen echte oudheidkundigen waren, anders was ons misschien de moed in de schoenen gezonken. Maar op een gegeven moment heb ik Piet met een schreeuw wakker gemaakt, want in een van de hoeken van onze toekomstige schuilplaats, kwam ik tot de ontdekking dat ik door de harde laag heen was. Hierdoor werd het graven heel wat makkelijker en konden we vlugger opschieten. Hoelang we precies met ons grondwerk bezig zijn geweest kan ik me niet meer herinneren, maar we waren wel blij dat we door konden gaan om de zaak verder af te bouwen. Het volgende wat ons te wachten stond was het zagen van bomen. Dit leek ons helemaal niet zo moeilijk, want in de directe omgeving stonden prachtige rechte grote sparren. Piet had gezorgd voor een goede zaag waar we behoorlijk snel mee konden werken. Waar we echter geen weet van hadden was het geluid dat zo'n zaag maakt midden in de nacht, eigenlijk een zingende zaag dus. En het was echt onze bedoeling niet dat we bezoek zouden krijgen van de S.S. die in die tijd gestationeerd was op Avegoor. We kwamen er vrij vlug achter dat als je op een bepaalde manier je vingers op het blad van de zaag plaatste het "zingen" van de zaag ophield. Toen we dan ook vrij spoedig deze flinke jongen van zijn voeten hadden ontdaan, dachten we deze boom zo even naar onze kuil af te voeren, maar dat viel vies tegen. Hij zat met zijn takken vast in de andere bomen en het kostte ons veel trekkracht om hem uiteindelijk naar beneden te krijgen. Daarna moesten we de takken verwijderen en hem verplaatsen naar onze kuil en dit moest gebeuren zonder de andere boompjes te beschadigen, zodat al onze activiteiten niet op zouden vallen en alles er als een normaal bos uit zou zien. De stronk van de boom hadden we netjes afgewerkt met zand en bladeren. Zo moesten we nog enkele bomen van hun voeten ontdoen en dezelfde weg laten gaan. Eerlijk gezegd moet ik toegeven dat we blij waren dat dit karwei erop zat. Nu konden we beginnen met het

dak en Henk had gezorgd voor het benodigde asfaltpapier. Dit materiaal moest zeer solide en waterdicht worden verwerkt, want het uitgegraven zand moest daar weer op worden aangebracht en de gerooide boompjes moesten er weer op geplant worden wat ons uiteindelijk goed lukte. Al het zand wat aan de boompjes zat moest er afgestoofd worden, daarna moest de grond weer afgewerkt worden met dennennaalden etc. ingang van het hol was trapsgewijze en bijna niet te zien zo goed was deze gecamoufleerd. Meubilair was niet aanwezig, de bodem van het hol vormde de dagelijkse leefruimte en tevens het bed als men tenminste niet buiten was. De smid J. Hesseling uit Dieren zorgde ervoor dat er een klein maar handig kachelkje kwam waar men op kon koken en waar men zich bij kon warmen. Deze Jan Hesseling is later verdronken in het Dierens Kanaal toen hij melk ging halen voor onderduikers. Het koken kon alleen bij duisternis gebeuren, dit in verband met de opstijgende rook. Later hebben we er iets op gevonden om deze rook niet rechtstreeks op te laten stijgen maar zich te laten verspreiden door een ronde steen op de kachelpijp te leggen waardoor de rook meer zijdelings wegtrok. De familie van Baren heeft dit verblijf op diverse manieren en naar eigen wijze een beetje gezellig gemaakt. We hebben er diverse feestjes gehouden o.a. Sint Nicolaasfeest waarbij we ook nog sinterklaasliedjes hebben gezongen. Driemaal in de week brachten Piet en ik proviand etc. aan, wat bij elkaar gebracht was door de heer Bosman kruidenier, te Ellecom. Deze proviand werd getransporteerd in grote zelf vervaardigde rugzakken. De gehele familie Bosman heeft ontzettend veel gedaan voor de onderduikers in het hol in het bos. De grootste last voor ons was de dagelijkse watervoorziening. Met een grote melkbus tussen ons in gingen we in donker de bossen in en dan merk je pas hoe ongelijk de grond is en ook hoe zwaar zo'n 40 liter water kan worden als je daar in het donker een tijd mee moest lopen, helemaal van Ellecom naar de Duivelssteen. Daar hebben we erg moeilijk en zwaar mee gehad. Gelukkig was het de heer Berveling van Hotel Athlone uit de Steeg gelukt iemand te strikken, om dit moeilijke karwij voor ons op te knappen. Een van de heren Modderman van "De Haverkist", ging dagelijks zijn

Albert Stern, Betty Cohen met eega in Los Angeles 2004

aangespannen paarden afrijden in de bossen. Het was voor deze persoon dan ook niet zo'n grote opgave om het water naar het onderduikhof te brengen maar hij moest wel zorgen dat hij niet gezien werd en meestal deed hij dit overdag. En dan moest dit natuurlijk op een vaste afgesproken plaats en tijd gebeuren zodat de bewoners van het hol meteen die melkbussen weg konden halen. Door deze hulp konden ze wat royaler omgaan met de watervoorraad wat een stuk prettiger was voor hen. Dit kwam ons helpers ook ten goede omdat er nog wel eens logés in het hol opgenomen werden die tijdelijk even een ander onderdak moesten hebben, zoals de Amerikaanse piloot Albert Stern. Voor deze opname van extra onderduikers hadden we ook meer ruimte nodig.

De mensen die hier al enige tijd verbleven maakten op onze aanwijzingen meer woonruimte door het hol verder uit te graven. Hiermede hadden we ook nog wel een beetje geluk want het was me opgevallen dat er ergens aan de bosrand een grote mijt met takkenbossen stond. Dus 's nachts eropaf en allemaal netjes achter elkaar met de takkenbossen op de nek weer in de richting van het hol terwijl de achterste man onze voetsporen uitwiste. Dit alles gebeurde in volledige stilte zoals je je voor kunt stellen, enkele verwensingen na die toch niemand hoorde. Dit soort nachtoefeningen moesten we wel vaker uitvoeren

Pieter Meijer

Bosman uit Ellecom. Mijn vrouw Alie ging nog wel eens overdag op haar eentje eten brengen en ze moest dan heel goed uitkijken dat niemand haar zag en volgde. Gelukkig heeft dit nooit echt tot moeilijkheden geleid. Jacob van Baren wiste elke dag alle sporen uit zodat het onderduikershol goed verborgen bleef. De jacht-en bosopzichters van Middachten hebben ons nooit verraden hoewel we ons niet voor konden stellen dat al onze activiteiten voor hen volledig verborgen gebleven zijn. Maar de moeilijkheden kwamen wel op ons af toen Piet Meijer gearresteerd was

om in het bezit te komen van voor de onderduikers noodzakelijke materialen.

Sommigen onder hen waren soms wel een beetje nerveus maar waren vaak ook blij met de afwisseling die onze activiteiten gaven in hun dagelijkse sleur. Toch geloof ik niet dat er echt angst was, ook niet bij onze vrouwelijke hulpen, die ook hun steentje bijdroegen in deze moeilijke tijden, o.a. de dames Bosman van kruidenier

bij een overval op een wapendepot ergens op de Veluwe. Uit later onderzoek bleek dit een opgezette val van de beruchte, naar de Duitsers overgelopen oud-militair, Johnny de Droog te zijn. Piet moest dan ook de plaats aanwijzen in het Middachterbos waar de onderduikers zaten. Hiervoor werden diverse bosarbeiders van Middachten door de Duitsers in gijzeling gehouden. Zodoende kon hij niets anders doen dan het onderduikershol aanwijzen. “Gelukkig” zat er juist op dat moment alleen nog maar de uit 4 personen bestaande familie van Baren. Deze zijn toen gevangen genomen en later vanuit het kamp Westerbork afgevoerd naar diverse concentratiekampen en niet meer teruggekeerd na de oorlog, dus vermoord door onze oosterburen zullen we maar zeggen. Ikzelf ben toen gevlucht naar Drenthe waar ik ook ondergedoken heb gezeten. Om op tijd weg te komen als we verraden zouden worden of wanneer er iets mis zou gaan hadden we afgesproken dat we de boodschap “De japonnen kunnen afgehaald worden” zouden gebruiken. Wanneer we dat hoorden moesten we maken dat we weg kwamen. Het onderduikershol heeft enige jaren bestaan en er hebben zo’n tien tot twaalf mensen, langere of kortere tijd in geleefd. Na het verraad is het onderduikershol vervallen en bij mijn weten gewoon aan zijn lot overgelaten. Ik weet niet of de Duisters het dichtgegooid hebben. Het kippengaas, dat we gebruikten onder het asfalt papier om het dak af te dekken, zal nog wel in de grond zitten.

Dit artikel heeft eerder gestaan in A&H 154, jaargang 53, maart 2007.

Indrukwekkende woorden bij onthullingmonument Onderduikershol

Walter de Wit en Wencel Maresch

Door een drietal mensen, dat erbij was tijdens de oorlog, werd een jaar geleden, op woensdagochtend 16 december, in de bossen van Middachten in De Steeg een monument onthuld. Dit gebeurde nabij de plaats waar van april 1943 tot februari 1944 een hol in het bos was, waar mensen verborgen werden gehouden voor de Duitse bezetters.

Gedurende die gehele periode was de Joodse familie Van Baaren uit Dieren woonachtig in het hol. Dat werd gegraven op initiatief van en mede door Dierenaar Tieme Beuving. Die bekommerde zich om het lot van de 'jodenmeester' Van Baaren, die zich met zijn gezin moest melden voor deportatie en geen onderduikplaats had kunnen vinden. Beuving hielp het gezin door een geïmproviseerde schuilplaats in het bos te creëren. Vele mensen uit Dieren en Ellecom hielpen de onderduikers, met gevaar voor eigen leven.

Niet alleen de familie Van Baaren verbleef er, ook de familie Levie uit Dieren vond er een tijdje onderdak, evenals enkele geallieerde piloten op doorreis naar Engeland, na te zijn neergeschoten.

Verraad zorgde ervoor dat het onderduikhof werd ontdekt en de familie Van Baaren verdween via Kamp Westervork naar Auschwitz, waar de ouders werden vergast en de kinderen later omkwamen. Enkele jaren geleden werd het schuilhol op aanwijzing van Beuving weer deels opgegraven en ontstond bij Middachten het idee om een gedenksteen te plaatsen. Ook Tieme Beuving ijverde daarvoor. Helaas mocht hij de onthulling op 16 december 2009 niet meer meemaken. Hij overleed in de nacht voorafgaande aan de onthulling. In overleg met de familie werd besloten de onthulling toch door te laten gaan. De onthulling gebeurde door voormalig bewoner de heer Levie en mevrouw Bosman, één van de vrouwen die met gevaar voor eigen leven de onderduikers hielp door levensmiddelen te brengen. Tijdens de plechtigheid werd door Ralph Levie,

zoon van één van de vroegere bewoners van het onderduikhof, een toespraak gehouden.

Die drukken we op deze plek integraal af:

Geachte aanwezigen,

'Als 66jaar geleden, in de jaren 1943 en 1944, er geen mensen als Thieme Beuving, Piet Meyer, de familie Bosman en de familie Modderman waren geweest, had ik hier vandaag niet gestaan, vanwege het simpele feit dat ik er niet geweest zou zijn.

Mijn grootouders en vader zaten hier even verderop enkele weken verborgen in een hol in de grond. Als volledig geïntegreerde burgers van het dorp Dieren moesten zij plotseling vluchten, enkel en alleen vanwege het feit dat zij joden waren, en joden waren niet langer gewenst. De meeste mensen zagen toe wat er gebeurde, slechts enkelen handelden en staken een helpende hand toe, met alle risico's van dien.

Namens mijn vader, mijn grootouders en de familie van Baaren, waarvoor helaas niemand meer kan spreken, wil

Ralph Levie

ik vandaag mijn respect, bewondering en dank uitspreken aan de helpers van toen.

Dat mijn familie hier maar tamelijk kort verbleef komt omdat Herman Bosman, kruidenier in Ellecom, het niet over zijn hart kon verkrijgen mijn grootvader zijn verjaardag, 20 januari 1944, hier in het bos te laten vieren. Hij liet hem daarom samen met mijn grootmoeder en vader terugkeren naar hun huis in Ellecom.

Abraham van Baaren, zijn vrouw Rebecca en hun zoon Jacob en naar verluidt een neefje van hen, verbleven bijna een jaar hier in het bos, van april 1943 tot februari 1944. Het is moeilijk voor te stellen, zo eenzaam en verlaten, zo klein lijkt het hol om met vier of meer mensen in te slapen, zo koud moet het geweest zijn, en zo 'n eind van Ellecom waarvandaan de helpers te voet de bevoorrading moesten regelen.

Abraham was de godsdienstleraar van de Dierense Sjoel, hij leidde de diensten van de Joodse Gemeente, gaf de kinderen joodse les en zorgde voor het gebouwtje aan de Spoorstraat. Mijn vader blijft herhalen dat met zoon Jacob, een intellect ver/oren ging, zoals de Shoah, de vernietiging van de joden, zo verschrikkelijk veel talent ver/oren heeft doen gaan.

Bijna geen sporen zijn er te vinden van de van Baarens, we weten dat zij na verraad op 8 februari 1944 in Westerbork aankwamen en als strafgevallenen in barak 67 werden geplaatst. Al op 3 maart werden zij doorgestuurd naar Auschwitz en de ouders werden onmiddellijk bij aankomst vermoord. Jacob heeft het nog tot eind juli 1944 volgehouden. Geen foto heb ik, ondanks intensief zoeken, kunnen vinden, ook is het onbekend of er nog nabestaanden zijn. Ze zijn bijna letterlijk geheel uitgewist.

Dit monument brengt hun namen en de geschiedenis weer bij ons terug. Nergens hebben zij een plek gekregen, een graf is er niet voor hen. Dit monument vult die leemte op. Het is belangrijk om te gedenken en te herinneren, de ont-hulling van dit monument is een ritueel dat niet alleen recht doet aan de mensen en hun geschiedenis, maar teg elijktijd ons allemaal ook hier en nu verbindt. Ik bedank de mensen die het initiatief namen om op deze plek de

sporen van de geschiedenis op een respectvolle manier vorm te geven.

Het is een goede gewoonte om op een joods graf na een bezoek een steentje achter te laten. Jachtopziener Henri Kleijer en zijn vader sluiten hier onbewust op aan door het monument te bouwen met stenen uit de directe omgeving. Ik bedank hen, de rentmeester en natuurlijk de graaf en de gravin voor dit initiatief

Resten van het hol

Het is bijzonder om na 66 jaar hier te staan, samen met overlevenden en nabestaanden van zowel de vervolgd en als de helpers. Nog bijzonderder is het dat op vrijwel hetzelfde moment de Dierense Sjoel werd opgeleverd ten behoeve van de Liberaal Joodse Gemeente Gelderland. Terugkijken op het verleden gaat zo hand in hand met het bouwen aan een nieuwe toekomst.

Een samenloop van omstandigheden, of misschien wel een klein wonder. En wonderen passen op deze zesde dag van het Chanoekafeest, het feest dat ons herinnert aan het wonder van het kleine kruikje olie, dat genoeg 11"QS om het licht in de Tempel acht dagen lang te laten branden.

Zo is het ook een beetje wonder dat ik hier sta en als jood, geboren na de oorlog, alle vier mijn grootouders goed heb

gekend. Dat komt omdat er mensen waren die deden wat zij dachten dat zij moesten doen, ongeacht wat anderen daarvan dachten of zeiden.

De familie Van Baaren heeft het ondanks de enorme inzet van velen helaas niet gered. 66 Jaar na dato wil ik hier graag voor hen twee gebeden uitspreken. El Male rachamiem, een gebed waarin om zielenrust wordt gevraagd voor de slachtoffers van antisemitisme. En het Kaddisj, het gebed voor de doden. De eerste zal ik in het Nederlands uitspreken, de tweede in het Aramees.

Na afloop van de onthulling, namen de aanwezigen een kijkje bij de kuil die het vroegere onderduikershol markeert

Dank u wel'

Dit artikel heeft eerder gestaan in Ambt & Heerlijkheid 169, jaargang 56, december 2010

ZOEKTOCHT NAAR TWEE ONBEKENDE TOMMIES

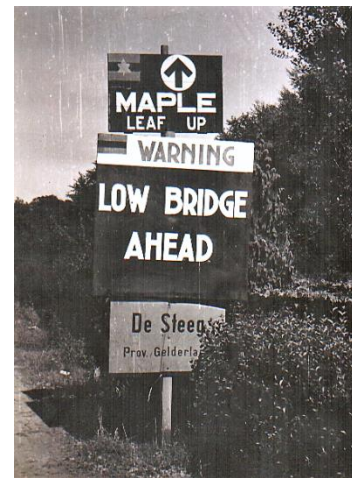
John Kapteijn

Middachterallee 16 april 1945

Iedereen kent de kaarsrechte laan met de dubbele rij beuken aan weerskanten tussen De Steeg en Ellecom. Feitelijk onderdeel van de weg van Arnhem naar Zutphen. Na de bevrijding van Arnhem kwam de Middachterallee dan ook in de 'Route Maple Leaf Up' te liggen. Het Esdoornblad (Maple Leaf) was symbool van Canada dat met de Britten de strijdmacht vormde die dit deel van Nederland moest bevrijden van de Duitse bezetting. De Duitse bezetter zag het einde naderen. Op 7 maart waren geallieerden de Rijn bij Remagen overgestoken. Britten en Canadezen waren daarna naar het noorden afgebogen. Voortvarend, want op 16 april werd de stad Groningen bevrijd.

De Duitse troepen echter, bestonden grotendeels uit ongemotiveerde oude mannen en jonge jongens die bovendien slecht bevoorraad waren. Terwijl het Rode Leger Berlijn naderde, trachtten de terugtrekkende eenheden in het westen het vege lijf te redden. Tegen die achtergrond was het dat in de nacht van 5 op 6 april de bewoners in De Steeg

werden opgeschrikt door zware ontploffingen. De Duitse bezetters waren begonnen de beuken van de binnen rij van de Middachterallee met trotyl te vellen. Op 10 april gingen ze daarmee verder. Van het deel van de Allee tussen het dorp De Steeg en de oprijlaan van het kasteel werd de zuidoostelijke rij op deze manier geveld. Van de 1500 bomen die omstreeks 1770 waren geplant hadden de Duitsers 145 bomen geveld om de opmars van de oprukkende Brits-Canadese eenheden zoveel mogelijk te vertragen. Met de omgevallen bomen dwars over de weg, voorzien van boobytraps en omringt door mijnen zou het de geallieerden in ieder geval ophouden.

De sporen van zinloze vernielzucht, de eens beroemde Middachter Allee

Middachter-Allee Canadese engineers

Het ruimen van de versperring voorkwam een snelle opmars en gaf de Duitsers tijd om elders hun verdediging in te richten. Het blokkeren van wegen met bomen heet in het genie-jargon: het aanbrengen van verhakkingen.

Ooggetuige

De heer Alex Muller was er als 19-jarige bij toen de eenheden van het 49 (West Riding) Infantry Division – Polar Bears – op maandag 16 april 1945 door De Steeg heen trokken.

Hij stond zich met anderen op de Hoofdstraat ter hoogte van Het Postkantoor te vergapen aan de stoet van militaire voertuigen die allemaal richting Dieren wilden. Tot die enorme knal. De explosie veroorzaakte een grote donkergrijze wolk, daar waar de oprijlaan van Kasteel

Met Tommy in de Hoofdstraat

Middachten aansluit op de Middachterallee. Pas dagen later werd bekend dat er ook twee Engelse soldaten waren omgekomen. Zij waren omgekomen toen ze bezig waren op 16 april de Middachterallee weer vrij te maken. Stuit een leger op een obstakel dan wordt ogenblikkelijk ‘genie naar voren’ geroepen. Dit legeronderdeel is namelijk niet alleen gespecialiseerd in het opwerpen van hindernissen en het aanleggen van versperringen maar ook in het opruimen daarvan. Zo ook in het geval ‘De Steeg’. De genie beschikt over materieel en gereedschap om de klus te klaren. Lex Muller herinnert zich nog goed de bulldozer. Zo iets hadden ze in De Steeg nog nooit voorbij zien komen. Maar wie waren die ‘twee Tommies’, die omgekomen waren?

De zoektocht

Op 18 april 2015 – toen de jaarlijkse Markt-op-Steeg werd gehouden – startte de zoektocht op internet. Via de site van de organisatie die de laatste rustplaatsen van alle slachtoffers van die wereldwijde inzet gedurende twee wereldoorlogen beheert – Commonwealth War Graves Commission – is er een keurige zoek-functie op datum en land.

De Majoorsfoto is gemaakt tegen de gevel van de lagere school in De Steeg. De majoors maakten allemaal deel uit van de staf van het bevrijdende Britse legeronderdeel.

Sherman voor Diepesteeg 14

Zo kwam er een overzichtelijke lijst boven van alle sneuvelden op 16 april 1945 in Nederland. Tussen de overledenen stonden op 16 april 1945 twee 'sappers', sappeurs in goed Nederlands, een categorie genisten met hun specialisatie, zoals je ook pontonniers en mineurs hebt. Twee personen die inderdaad bij de Engelse genie zaten: Royal Engineers.

De site gaf ook hun leeftijd en waar ze begraven lagen. Nota bene via een Duitse site die alle oorlogsslachtoffers rubriceert, ongeacht aan welke kant ze vochten, werd ook nog duidelijk bij welke compagnie deze mannen waren ingedeeld: 294 Field Company was de eenheid van het korps Royal Engineers dat deel uit maakte van de troepen die van Velp naar Dieren oprukten.

Namen en leeftijden

Donald Chisholm, 32 jaar oud en z'n maat William McLaren, 23 jaar oud kwamen om het leven op de dag dat De Steeg bevrijd werd. Als gevolg van wat wij nu een berm bom zouden noemen, toen een boobytrap. Een explosief, een mijn, om het ruimen van de versperring te bemoeilijken.

Om zekerheid te krijgen dat het om deze twee mannen gaat, is er vervolgens contact gelegd met het archief van het museum Royal Engineers te Gillingham, UK en met de National Archives in Londen.

Daar worden alle dagrapporten van Britse legereenheden bewaard.

Sneувelbereidheid

Toen op D-day tussen de 130.000 en 156.000 militairen Het Kanaal overstaken en landden op de stranden van Normandië waren ze zich er allemaal van bewust dat de kans om te sneuvelen zeer groot was. En het risico was groot. Naarmate de opmars van de geallieerden echter vorderde en de Naziterreur steeds verder werd teruggedrongen, kwam na 10 maanden het eind van de oorlog in zicht. In ieder dorp en in iedere stad werden de bevrijders met groot enthousiasme binnengehaald. Natuurlijk dachten deze soldaten na over het moment dat alles voorbij zou zijn en ze terug zouden keren naar huis. Om dat vreemde Nederlandse woord maar eens te gebruiken hun 'sneувelbereidheid' nam af, hoe dicht de capitulatie van Duitsland naderde. Het is daarom des te schrijnender dat amper een maand voor de overgave Chisholm en McLaren sneuvelden in het stil en vredig dorpje tussen boom en stroom.

Laatste rustplaats

Chisholm en McLaren liggen begraven op het Britse oorlogskerkhof te Uden. Op 4 mei 2015 bezocht ik de graven in blok 2, rij F nummers 11 en 13.

Daar raakte ik aan de praat met de ‘overbuurman’ van de begraafplaats, de heer Antoon Verbakel. Ik had aanvullende informatie voor hem en hij kwam met zaken die ik nog niet wist: Chisholm en McLaren zijn namelijk tijdelijk begraven geweest (wellicht direct vanaf de plaats van sneuvelen) te Westervoort en in de zomer van 1946 door de 55^e Graves Concentration Unit van het Britse leger overgebracht naar / herbegraven te Uden.

De 294 Field Coy – Royal Engineers hadden overigens drie dagen daarvoor nog drie collega’s verloren. Ook die waren tijdelijk begraven bij de zusters te Westervoort. Het zijn:

- Sapper David Blaycock (21) uit Swindon, Wiltshire op 13 april 1945, graf Uden 2.E.7;
- Sapper Charles Edward Day (24) . io 13 april 1945, graf Uden 2.A.7;
- Sapper John Watson Steel (19) uit Dalbeattie, Kircudbrightshire, graf Uden 2.E.5.

UIT: *Het Britse Oorlogskerkhof Uden ‘De graven en hun geschiedenis’* door A. Verbakel (2010).

De graven van D. Chrisholm en W. McLaren

<p>CHISHOLM, Sapper, DONALD, 1880176. 294 Field Coy, Royal Engineers. 16th April, 1945. Age 32. 2.F.13.</p>	<p>Gesneuveld tijdens de Operatie “Quick Anger” - aanval op/bevrijding van Arnhem en de Veluwe vanuit Westervoort/Duiven – en tijdelijk begraven op “Ijsseloord” in de tuin van het zustersklooster, achter de r.-k. meisjesschool te Westervoort (In totaal twintig gesneuvelden).</p>
<p>McLAREN, Sapper, WILLIAM, 14213366. 294 Field Coy. Royal Engineers. 16th April, 1945. Age 23. Son of John and Margaret McLaren, of Galashiels, Selkirkshire; husband of Sarah McLaren, of Galashiels. 2.F.11.</p>	<p>Gesneuveld tijdens de Operatie “Quick Anger” - aanval op/bevrijding van Arnhem en de Veluwe vanuit Westervoort/ Duiven – en tijdelijk begraven op “Ijsseloord” in de tuin van het zustersklooster, achter de r.-k. meisjesschool te Westervoort (Verzamelaarsplaats met twintig graven).</p>

War Diary

In deze moderne tijden zijn veel archieven digitaal opengesteld. Zo ook de National Archives in Londen. Het ging er dus om duidelijkheid te krijgen wat er op de 16de april 1945 nou precies was misgegaan. Uit een eerste opvraag kon slechts worden opgemaakt dat de organieke sterkte van de 294 Field Company Royal Engineers per 16 april van 252 naar 249 man was gegaan.

Daarvan zouden er dus twee gesneuveld zijn en een derde wellicht zwaar gewond. Verder werd er slechts verwezen naar een aantal bijlagen. Deze bijlagen zijn vervolgens ook bij de National Archives opgevraagd. Een van de bijlagen bevat het verslag van de opdracht die het 2de peloton mocht uitvoeren. Dat verslag vermeldt het ongeval tijdens Operation "Swanning".

Uit het rapport (Appendix J, Folio Nr. 11) van sergeant T.R. Wells van de Royal Engineers: *Two men were killed and one wounded. The only solution to the cause of the explosion is that a bomb had been hidden under a tree and also under intact cobble stones. It is also possible that this particular bomb had been fitted with a very short delay fuse of some description because it never exploded until the tree had been moved nearly off the road.*

Er was die 16de april 1945 op de Middachterallee geen sprake van een vuurgevecht. De Duitsers waren daar al in geen velden of wegen meer te bekennen. Zoals een paar dagen daarvoor in Arnhem waren er ook geniesoldaten slachtoffer geworden van de risicovolle taak die voor hen was weggelegd. De slachtoffers en de gewonde zijn op de reguliere wijze afgevoerd.

Aanvankelijk dus naar Westervoort, vanwaar de geallieerden hun oversteek van de IJssel ook begonnen waren. In de Bevrijdingsatlas Veluwe (1985, Van de Weerd, Veldheer, Crebolder) worden gevechtshandelingen in dit deel van Nederland minutieus beschreven.

Het boek bevat ook een "Roll of honour".

Deze lijst vermeldt alle gesneuvelde geallieerde militairen op de Veluwe, met naam, rang, onderdeel, waar en wanneer ze gesneuveld zijn, plaats waar ze in eerste instantie begraven waren en de plaats waar ze zijn herbegraven. De sappers Chisholm en McLaren van de 294 Field Company staan ook op deze lijst: gesneuveld op 16 april 1945.

Alleen blijkt niet uit de lijst waar ze gesneuveld zijn. Waarom dat gegeven ontbreekt is niet duidelijk.

Dit artikel is eerder verschenen in A&H 202

Bord in de Middachterallee met aanklucht april 1945

Herplant Middachter Allee, 1948